

**ВИСОКА ШКОЛА СТРУКОВНИХ СТУДИЈА ЗА ОБРАЗОВАЊЕ
ВАСПИТАЧА И ТРЕНЕРА**

СУБОТИЦА

Студијски програм: Мастер струковне студије за васпитаче

МАСТЕР СТРУКОВНИ РАД

ТЕМА:

**УЛОГА НЕВЕРБАЛНЕ КОМУНИКАЦИЈЕ У ОБЛИКОВАЊУ
ОДНОСА ИЗМЕЂУ ДЕЦЕ И ВАСПИТАЧА**

Ментор: Проф др сци Војо Ковачевић

Кандидат :Јованка Николић

Број индекса: MB 95/24

Суботица, 2026.год

**ВИСОКА ШКОЛА СТРУКОВНИХ СТУДИЈА ЗА ОБРАЗОВАЊЕ
ВАСПИТАЧА И ТРЕНЕРА У СУБОТИЦИ**

Јованка Николић

**УЛОГА НЕВЕРБАЛНЕ КОМУНИКАЦИЈЕ У ОБЛИКОВАЊУ
ОДНОСА ИЗМЕЂУ ДЕЦЕ И ВАСПИТАЧА**

Мастер рад

Суботица, 2026.год

ВИСОКА ШКОЛА СТРУКОВНИХ СТУДИЈА ЗА ОБРАЗОВАЊЕ ВАСПИТАЧА И ТРЕНЕРА У СУБОТИЦИ

Студијски програм: мастер струковни васпитач

УЛОГА НЕВЕРБАЛНЕ КОМУНИКАЦИЈЕ У ОБЛИКОВАЊУ ОДНОСА ИЗМЕЂУ ДЕЦЕ И ВАСПИТАЧА

МАСТЕР РАД

Чланови комисије:

Председник: Др сци Споменка Будић

Члан: Др сци Емеше Мате

Ментор практичар: Мср Нора Љубановић Еветовић

Ментор: ДР сци Воја Ковачевић

Кандидат:

Јованка Николић MB95/24

Суботица, 2026. год

САДРЖАЈ :

Резиме и кључне речи:

1. Уводни део-----	8
2. Теоријски део-----	11
2.1. Појам и значај комуникације-----	11
2.1.1. Елементи комуникационог процеса-----	12
2.1.2. Значај комуникације-----	13
2.1.3. Значај комуникације у предшколском образовању-----	14
2.2. Појам и карактеристике невербалне комуникације-----	14
2.2.1. Карактеристике невербалне комуникације-----	15
2.2.2. Значај невербалне комуникације у прешколском образовању-----	17
2.3. Теоријски приступ проучавања невербалне комуникације-----	17
2.3.1. Биолошки еволуционистички приступ-----	17
2.3.2. Етолошки приступ-----	18
2.3.3. Кинезички приступ-----	19
2.3.4. Проксемистички приступ-----	19
2.3.5. Социокултурни приступ-----	20
2.3.6. Интеракционистички приступ-----	20
2.3.7. Психолошки приступ-----	21
2.3.8. Педагошки приступ-----	21
2.4. Врсте невербалне комуникације-----	22
2.4.1. Кинесика – говор тела-----	22
2.4.2. Окулистика – комуникација погледом-----	23
2.4.3. Хаптика – комуникација додиром-----	23

2.4.4. Проксеника – комуникација простором-----	24
2.4.5. Паралингвистика-----	24
2.4.6. Хронемика – комуникација временом-----	25
2.4.7. Артехакти и физички изглед-----	25
2.5. Улога невербалне комуникације у раду васпитача-----	25
2.6. Невербална комуникација и развој поверења између деце и васпитача-----	29
2.7. Савремена истраживања о невербалној комуникацији-----	30
3. Емпиријски део-----	31
3.1. Методологија истраживања-----	32
3.2. Предмет истраживања-----	33
3.3. Проблем истраживања-----	33
3.4. Циљ истраживања-----	34
3.5. Задаци истраживања-----	34
3.6. Хипотезе истраживања-----	34
3.7. Варијабле истраживања-----	35
3.8. Методе технике и инструменти истраживања-----	35
3.9. Узорак место и време истраживања-----	36
4. Резултати истраживања и њихова интерпретација-----	37
4.1. Резултати и дискусија-----	47
5. Закључна разматрања-----	49
6. Преглед литература-----	51
7. Прилози-----	53

РЕЗИМЕ

Комуникација представља један од основних услова успешног функционисања сваког друштва, а нарочито има значајну улогу у васпитно – образовном процесу. У контексту предшколског васпитања и образовања, комуникација између детета и васпитача заузима посебно место, јер управо кроз ту интеракцију долази до размене информација које су од кључног значаја за правилан развој детета.

Однос између васпитача и деце темељ је целокупног васпитног образовања. Интеракција подразумева не само вербалну комуникацију већ и невербалне поруке које размењују, целокупан однос који су васпитач и деца изградили.

Невербална комуникација има врло важну улогу у комуникацији између васпитача и детета па је веома важно да и једни и други овладавају вештином тумачења невербалних знакова како не би дошло до погрешног тумачења поруке.

У свакодневним интеракцијама између васпитача и деце, велики део порука преноси се без употребе речи – кроз мимику, гестове, поглед, тон гласа, држање тела, физичку близину и додир. У раду са децом предшколског узраста невербална комуникација има посебно значајну улогу, јер деца у раном детињству често боље разумеју емоционалне и социјане поруке изражене невербалним путем него вербална објашњења. На тај начин невербални сигнали постају основа за развијање поверења, емоционалне сигурности и квалитетног односа између деце и васпитача.

Топао осмех, благ тон гласа, контакт очима и отворен став тела доприносе стварању осећаја прихваћености и сигурности код деце. Насупрот томе хладна мимика, скривање погледа или груб тон могу изазвати несигурност, повлачење, и отежану комуникацију. Из тог разлога невербална комуникација неможе се посматрати као споредни елемент васпитно образовног рада, већ као кључни део професионалне компетенције васпитача

Савремена педагошка истраживања указују да деца веома рано развију способност препознавања емоција кроз невербалне знакове и управо на основу њих формирају утиске о одраслима. Васпитач својим невербалним понашањем према детету моделује обрасце комуникације које деца касније усвајају и репродукују у односима са вршњацима и одраслима.

Кључне речи : Невербална комуникација, порука, разумевање, сигурност.

Summary

Communication plays a fundamental role in the educational process, particularly in preschool education. The relationship between children and preschool teachers is strongly influenced not only by verbal communication but also by nonverbal signals such as facial expressions, gestures, eye contact, tone of voice, body posture, physical proximity, and touch.

Nonverbal communication is especially important for preschool children because they often understand emotional and social messages through nonverbal signals more easily than through verbal explanations. Positive nonverbal behavior, including a warm smile, gentle tone of voice, appropriate eye contact, and open body posture, contributes to the development of trust, emotional security, acceptance, and a positive relationship between children and teachers.

Therefore, the ability to recognize, understand, and appropriately use nonverbal communication represents an important professional competence for preschool teachers. Through their own nonverbal behavior, teachers also provide children with communication patterns that they can later adopt in their relationships with peers and adults.

1. УВОДНИ ДЕО

Комуникација представља један од темељних процеса људског постојања и развоја. Кроз комуникацију појединци размењују информације, изражавају емоције, успостављају социјалне односе и граде међусобно поверење. Од нај ранијег детињства човек је укључен у различите облике комуникационих процеса који значајно утичу на његов когнитивни, емоционални, социјални и морални развој. У оквиру васпитно образовног рада комуникација заузима централно место, јер представља основно средство остваривања интеракције између деце и одраслих, али и између саме деце. Квалитет комуникације у великој мери одређује квалитет васпитно – образовног процеса, успешност остваривања развојних задатака и изградњу позитивне социо – емоционалне климе у предшколској установи.

Савремена педагошка и психолошка истраживања указују да комуникација није ограничена искључиво на вербалну размену порука. Поред речи, људи непрестално користе различите невербалне знакове којима преносе информације о својим мислима, осећањима, ставовима и намерама. Израз лица, покрет и положај тела, контакт очима, гестови, додири, просторна удаљеност међу саговорницима и карактеристике гласа представљају значајне елементе комуникационог процеса. Невербална комуникација често преноси снажније поруке од вербалне комуникације, посебно у ситуацијама када постоји несклад између оног што особа говори и начина на који се понаша.

У предшколском периоду значај невербалне комуникације посебно долази до изражаја. Деца раног узраста још увек развијају своје говорне способности, због чега велики део својих потреба, емоција и искустава изражавају управо невербалним путем. Пре него што овлада говором дете комуницира осмехом, погледом, покретима руку, плачем, мимиком и другим облицима невербалног понашања.

Чак и након развоја говора, невербална комуникација остаје важан канал изражавања унутрашњих стања и емоционалних реакција. Из тог разлога способност васпитача да препозна, разуме и адекватно одговори на невербалне поруке деце представља једну од кључних професионалних компетенција. Васпитач као стручњак за васпитање и образовање деце предшколског узраста свакодневно остварује бројне интеракције са децом.

Током тих информација не преносе се само информације и знања, већ се истовремено обликују емоционални односи, развија осећај сигурности и припадности, подстиче самопоуздање и изграђује позитивна слика о себи. Квалитет односа између детета и васпитача сматра се једним од најзначајнијих фактора успешног развоја и учења у раном детињству. Овај однос у великој мери зависи од начина на који васпитач користи невербалне облике комуникације. Невербална комуникација омогућава васпитачу да изрази топлину, емпатију, подршку, прихватање и заинтересованост за дете. Осмех, благ тон гласа, контакт очима и отворен положај тела могу допринети стварању осећаја сигурности и емоционалне повезаности. Насупрот томе, недостатак контакта очима, затворен положај тела или израз незаинтересованости могу негативно утицати на дететову перцепцију односа са васпитачем. Будући да деца веома рано развијају способност препознавања емоционалних сигнала из окружења, она су посебно осетљива на вербалне поруке одраслих особа.

Кроз свакодневне интеракције са васпитачем деца уче да препознају емоције других људи, да разумеју различито значење других људи, да разумеју значење различитих израза лица и гестова, као и да разумеју сопствене вештине емоционалне регулације. Васпитач својим понашањем представља модел који деца посматрају и опонашају. У складу са теоријом социјалног учења, велики део социјалних вештина усваја се управо посматрањем понашања одраслих особа.

У савременим теоријама раног развоја наглашава се значај емоционално одржавајућих односа између деце и одраслих. Теорија привржености указује да квалитетан однос са значајним одраслим особама, доприносе развоју осећаја сигурности, самопоуздања и емоционалне сигурности код деце. Невербална комуникација има кључну улогу у изградњи и одржавању таквог односа, јер омогућава детету да процени доступност топлину и подршку одрасле особе. Ово је посебно значајно у раду са млађом децом, децом са сметњама у развоју, децом која говоре различитим језицима, или децом која имају тешкоће у вербалном изражавању.

Предмет овог рада јесте анализа улоге невербалне комуникације у обликовању односа између деце и васпитача у прешколским установама.

Посебна пажња усмерена је на различите облике невербалне комуникације, њихове функције у свакодневној комуникацији, као и њихов допринос изградње поверења, емоционалне повезаности и социо – емоционалне позитивне климе. Циљ рада јесте да се теоријски сагледа значај невербалне комуникације у процесу успостављања развоја квалитетних односа између деце и васпитача, као и да се укаже на могућност унапређења професионалне праксе кроз свесну и комплетну употребу невербалних комуникационих образаца.

2. ТЕОРИЈСКИ ДЕО

2.1. *Појам и значај комуникације*

Комуникација представља један од најважнијих процеса у људском друштву и основни је предуслов за успостављање, одржавање и развој међуљудских односа. Термин комуникација потиче од латинске речи *communicare*, што значи делити, учинити заједничким, саопштити или повезати. У најширем смислу комуникација се може дефинисати као процес размене информација, мисли, идеја, осећања, ставова и искустава између две или више особа путем различитих вербалних или невербалних средстава.

Према дефиницији коју дају Давид К.Берло (1960), комуникација представља процес преноса поруке од пошиљаоца до примаоца са циљем изазивања одређеног ефекта изазивања или разумевања (Берло,1960).

Комуникација представља друштвену интеракцију путем порука при чему се значење не преноси механички, већ се заједнички конструише кроз интеракцију учесника. Овакво схватање посебно је значајно у васпитно образовном контексту, где квалитет комуникације директно утиче на развој односа између учесника васпитно образовног процеса (Фиске,2011).

2.1.1. *Елементи комуникационог процеса*

Комуникациони процес састоји се од неколико међусобних повезаних елемената : пошиљалац поруке; порука; канал комуникације; прималац поруке; повратна информација; комуникациони контекст; сметње или баријере у комуникацији. Пошиљалац обликује и шаље поруку док прималац прима и тумачи њено значење. Канал представља средство којим се порука преноси, а може бити говор, писани текст, телефон, електронска пошта или невербални сигнали. Повратна информација омогућава пошиљаоцу да процени да ли је порука правилно схваћена. У процесу комуникације често се јављају и различите сметње које могу отежати или онемогућити успешну размену информација. Те сметње могу бити физичке, психолошке, семантишке или социо културне природе (Фиске,2011).

У стручној литератури најчешће се разликују вербална и невербална комуникација. Вербална комуникација обухвата комуникацију путем говора и писане речи. Она омогућава прецизно изражавање мисли, идеја и информација. Квалитет вербалне комуникације зависи од јасноће изражавања, богатства речника, прилагођености саговорнику и способности активног слушања. У васпитно – образовном раду вербална комуникација представља основно средство преношења знања, давања упутстава, пружања подршке и развијања сарадничких односа. Док невербална комуникација подразумева преношење порука без употребе речи. Она укључује : мимику, поглед, гестове, држање тела, физичку дистанцу, додир, тон гласа, брзину говора. Истраживања показују да значајан део значења у међуљудским односима произилази управо из невербалних порука. Невербална комуникација често допуњује, појачава или чак мења значење вербалне поруке.(Фиске,2011).

2.1.2. *Значај комуникације*

Комуникација има значајну улогу у свим аспектима људског живота. Она омогућава развој појединаца, функционисање породице, радних организација и друштва у целини.

Без комуникације неби било могуће преношење знања, искустава, културних вредности и друштвених норми. Што значи да је немогуће не комуницирати јер свако понашање преноси одређену поруку. Чак и ћутање, избегавање контакта погледом или физичко удаљавање представља облике комуникације. Комуникација има неколико важних функција :

-информативна функција – омогућава пренос информација, знања и искуства међу људима. Ова функција посебно је значајна у образовним установама где се знање преноси са васпитача на дете и између свих учесника васпитно – образовног процеса.

-социјална функција – комуникација омогућава успостављање и одржавање друштвених односа. Кроз комуникацију појединци развијају осећај припадности групи, заједници и друштву.

-емоционална функција – људи путем комуникације изражавају емоције, потребе и ставове. Емоционална размена доприноси развоју поверења, блискости и међусобног разумевања.

-мотивациона функција – комуникација подстуче појединце на одређене активности, утиче на понашање и доприноси остваривању заједничких циљева.

-развојна функција – кроз комуникацију долази до развоја личности, мишљења, говора и социјалних компетенција. Код деце комуникација представља основни механизам учења и социјализације (Waltzlawick,1967).

2.1.3. Значај комуникације у предшколском образовању

У предшколским установама комуникација представља темељ свих васпитно – образовних активности. Квалитет комуникације између васпитача, деце и родитеља директно утиче на емоционални развој детета, његов осећај сигурности, успешност у учењу и квалитет међуљудских односа. Васпитач свакодневно користи комуникацију како би : упознао потребе деце, пружио емоционалну подршку, подстицао развој говора, развијао социјалне вештине, решавао конфликте и остварио сарадњу са родитељима. Отворена искрена и професионална комуникација доприноси стварању позитивне социоемоционалне климе у васпитној групи и јачању партнерства између породице и предшколске установе (Waltzlawick,1967).

2.2. Појам и карактеристике невербалне комуникације

Невербална комуникација представља процес преношења информација, емоција, ставова и значења без употребе речи. Она обухвата све облике комуникационог понашања који нису засновани на вербалном изражавању, а остварују се путем оокрета тела, израза лица, погледа, држања тела, додира, физичке дистанце, спољашњег изгледа, као и различитих гласовних карактеристика попут интонације, темпа и јачине гласа. Невербална комуникација прати вербалну комуникацију, допуњује је, појачава њено значење или јој понекад може и противречити. Проучавање невербалне комуникације интензивно се развија током друге половине двадесетог века, када истраживачи указују на чињеницу да велики део значења у међуљудским односима није садржан у самим речима, већ у начину на које се оне саопштавају (Birdwhistel,1970).

Невербална комуникација има посебан значај у раду са децом предшколског узраста. Деца често препознају емоције, ставове и намере одраслих управо на основу њихових невербалних сигнала. Топао осмех, благ тон гласа, контакт очима и пријатељско држање тела доприносе стварању осећаја сигурности и поверења код детета, док хладан израз лица или изостанак пажње могу изазвати несигурност и повлачење (Мехрабиан,1972). Израз лица представља универзални облик комуникације емоција који је препознатљив међу људима различитих култура. Због тога невербална комуникација има значајну улогу у успостављању и одржавању квалитетних међуљудских односа (Екман,2003).

2.2.1. Карактеристике невербалне комуникације

Невербална комуникација поседује низ специфичних карактеристика које је разликују од вербалне комуникације и чине је изузетним важним аспектом свакодневне интеракције. Те карактеристике су следеће :

- Свеприсутност комуникације – једна од основних карактеристика јесте њена стална присутност. Људи непрестално шаљу невербалне поруке, чак и кад не говоре. Израз лица, положај тела или начин седења могу пренети одређене информације без изговорене речи, јер свако понашање представља одређену поруку (Waltzlawick,1967).

- Емоционална израженост – невербална комуникација представља најважније средство изражавања емоција. Људи често лакше препознају осећања других на основу њихових невербалних сигнала него на основу вербалних порука. Радост, страх, љутња или изненађење могу се препознати кроз израз лица, тон гласа или телесне покрете. У раду са децом емоционална изражајност васпитача има посебно важну улогу јер утиче на емоционалну сигурност и развој социоемоционалних компетенција детета (Waltzlawick,1967).

- Спонтаност – за разлику од вербалне комуникације, која је углавном свесно контролисана, невербална комуникација често настаје спонтано и несвесно. Људи могу пажљиво бирати речи које изговарају, али је много теже контролисати изразе лица, покрете руку или промене у тону гласа. Због тога се невербални сигнали често сматрају поузданијим показатељима стварних емоција и ставова него вербалне изјаве (Waltzlawick,1967).

- Вишезначност – невербалне поруке могу имати различита значења у зависности од контекста, културе и ситуације у којој се појављују. Исти гест може бити различито протумачен у различитим друштвеним срединама. На пример контакт очима у неким културама представља знак поштовања и заинтересованости, док се у другим може сматрати непристојним или агресивним понашањем (Waltzlawick,1967).

- Континуираност – невербална комуникација одвија се континуирано током целе интеракције. Док вербална комуникација има јасно дефинисане почетке и крајеве порука, невербални сигнали се стално мењају ипружају додатне информације о току комуникације. Током разговора особа може мењати положај тела, израз лица или тон гласа, чиме непрекидно шаље нове поруке саговорнику (Waltzlawick,1967).

- Универзалност одређених знакова – иако постоје културне разлике у невербалном понашању, поједини облици невербалне комуникације имају универзални карактер. Истраживања показују да су основни изрази емоција попут среће, туге, страха, гађења, беса и изненађења препознатљиви готово у свим културама света (Екман,2003.).

- Комплементарност са вербалном комуникацијом – невербална комуникација најчешће прати вербалну комуникацију и доприноси њеној јасноћи. Она може да : допуни вербалну поруку, нагласи њено значење, замени вербалну поруку, регулише ток разговора, противречи вербалној поруци. Када вербална и невербална порука нису усклађене саговорници обично већу пажњу посвећују невербалним сигнаlima јер их доживљавају као искренији израз стварних осећања (Waltzlawick,1967).

2.2.2. *Значај невербалне комуникације у предшколском васпитању*

Невербална комуникација има изузетно значајну улогу у раду васпитача са децом предшколског узраста. Деца у раном узрасту још увек развијају вербалне способности и велики део информација примају управо путем невербалних сигнала. Позитивна невербална комуникација васпитача доприноси :

- Стварању осећаја сигурности код детета,
- Развоју поверења између детета и васпитача,
- Подстицању емоционалног развоја
- Разумевању потреба и осећања деце,
- Унапређењу социјалних односа у групи,
- Успешнијем остваривању васпитно – образовних циљева.(Waltzlawick,1967).

2.3. *Теоријски приступи проучавања невербалне комуникације*

Савремена истраживања указују да разумевање невербалне комуникације захтева мултидисциплинарни приступ који повезује биологију, психологију, социологију, антропологију и педагогију. Због тога се у научној литератури издвајају бројни теоријски правци који нуде различита објашњења природе и функције невербалне комуникације. Тако препознајемо следеће приступе :

2.3.1. *Биолошки и еволуционистички приступ*

Један од нај старијих приступа проучавању невербалне комуникације заснива се на еволуционистичкој теорији. Његови корени налазе се још у радовима Чарса Дарвина који је изнео претпоставку да су многи облици људског емоционалног изражавања резултат еволутивног развоја. Дарвин је сматрао да су одређени изрази емоција универзални јер представљају наслеђене обрасце понашања који имају адаптивну функцију.

На пример израз страха, љутње, беса или радости јављају се код људи различитих култура и имају сличне карактеристике. Према овом приступу невербална комуникација није искључиво производ друштвеног учења, већ поседују биолошку основу. Каснија истраживања потврдила су многе Дарвинове претпоставке. Израз лица код припадника различитих култура такође имају универзалне обрасце изражавања. Тако се дошло до закључка да биолошки приступ наглашава да одређени облици невербалног понашања имају одређену основу и представљају део људског еволуционог наслеђа. Овај приступ значајан је за разумевање емоционалне комуникације код деце, будући да се многи облици невербалног изражавања појављују веома рано у развоју (Екман, 2003).

2.3.2. *Етолошки приступ*

Етолошки приступ развијен је под утицајем проучавања понашања животиња и њихових комуникационих система. Представници овог приступа међу којима се посебно истиче Конрад Лоренз, сматрали су да људско вербално понашање поседује одређене законитости које су сличне понашању других живих бића. Етолози су истраживали покрете тела, мимику и гестове као облике адактивног понашања који доприносе опстанку појединаца или групе. Посебна пажња посвећена је проучавању социјалних сигнала, територијалног понашања и ритуализованих облика комуникације. Према овом приступу многи вербални сигнали имају функцију регулисања социјалних односа, смањивања конфликта и успостављања сарадње међу члановима заједнице. У контексту предшколског образовања и васпитања, етолошки приступ доприноси разумевању раних облика социјалне комуникације код деце. (Лоренз, К. 1966.)

2.3.3. *Кинезички приступ*

Кинезички приступ представља један од најутицајнијих теоретских праваца у проучавању невербалне комуникације. Његов оснивач је сматрао да покрети тела функционишу као систем знакова сличан језику. Увео је појам кинесике, дисциплине која проучава значење телесних покрета у комуникацији. Према његовом мишљењу покрети тела нису случајни већ организовани према одређеним правилима која учесници комуникације несвесно усвајају током социјализације. Кинезички приступ проучава : израз лица, покрете руку, положај тела, покрете главе, контакт очима, гестикулацију. Основна претпоставка овог приступа јесте да се значење невербалних порука може разумети само у оквиру целокупног комуникационог контекста. Ни један појединачни покрет нема универзално значење изван конкретне ситуације (Birdwhistell,1970).

2.3.4. *Проксемички приступ*

Овај приступ се развио током шездесетих година двадесетог века. Развио га је Едвард Хал, који је проучавао начин на који људи користе простор током комуникације и увео појам проксемике. Према Халу физичка удаљеност представља важан облик невербалне комуникације. Људи различито користе простор у зависности од врсте односа, културе и комуникационе ситуације. Хал разликује четири основне зоне интерперсоналне удаљености :

1. Интимна зона
2. Лична зона
3. Социјална зона
4. Јавна зона

Избор одговарајуће дистанце утиче на квалитет комуникације и осећај пријатности учесника. У раду са децом правилна употреба простора доприноси стварању сигурног и подстицајног окружења (Халл,1966).

2.3.5. *Социокултурни приступ*

Социокултурни приступ полази од претпоставке да се невербална комуникација у великој мери обликује кроз процесе социјализације и културног учења. Представници овог приступа сматрају да значење невербалних порука није универзално већ зависи од културног контекста.

Према овом приступу појединци током одрастања усвајају друштвено прихватљиве обрасце понашања карактеристичне за своју заједницу. Гестови, начин успостављања контакта очима, изражавање емоција и употреба простора разликују се међу културама. Социокултурна перспектива посебно је значајна у савременим мултикултуралним друштвима јер омогућава боље разумевање културних разлика и спречавања неспоразума у комуникацији (Матсумото,2016).

2.3.6. *Интеракционистички приступ*

Интеракционистички приступ заснива се на теорији симболичког интеракционизма. Његови представници сматрају да значење настаје кроз социјалну интеракцију између појединаца. Према овом приступу невербална комуникација представља средство помоћу којег људи дефинишу ситуације, изражавају идентитет и успостављају друштвене односе. Невербални знакови не поседују унапред одређено значење, већ се њихово значење формира кроз процес међусобне интерпретације. Интеракционистички приступ наглашава активну улогу појединаца у комуникационом процесу и указује на значај контекста у тумачењу невербалних порука (Кнап,2014).

2.3.7. *Психолошки приступ*

Психолошки приступ фокусира се на повезаност невербалне комуникације са емоцијама, личношћу, мотивациом и међуљудским односима. Психолози проучавају начине на које људи опажају, интерпретирају и користе невербалне сигнале током социјалне интеракције. Посебан допринос овом приступу дали су истраживачи емоционалне интелигенције и социјалне перцепције. Невербални сигнали сматрају се важним извором информација о емоционалном стању појединаца. Психички приступ указује да успешна комуникација зависи од способности препознавања и правилног тумачења невербалних порука, што је нарочито значајно у васпитно – образовном раду (Matsumoto,2016).

2.3.8. *Педагошки приступ*

Педагошки приступ проучава функцију невербалне комуникације у процесу васпитања и образовања. У овом приступу нагласак је на улози васпитача као модела комуникационог понашања. Невербална комуникација у образовном контексту доприноси :

- Стварању позитивне социоемоционалне климе
- Развијању осећаја сигурности код деце
- Јачању мотивације за учење
- Унапређивање сарадње између васпитача и деце
- Успостављање квалитетне комуникације са родитељима.

Савремена педагошка истраживања показују да топлина, отпорност, контакт очима, осмех и подржавајуће држање тела позитивно утичу на развој поверења и емоционалне повезаности између деце и васпитача (Knapp,2014).

2.4. *Врсте невербалне комуникације*

Невербална комуникација обухвата различите облике понашања који се могу класификовати према начину изражавања и функцији коју имају у комуникационом процесу. У стручној литератури најчешће се издвајају кинесика, окулистика, хаптика, проксемика, паралингвистика, хронемика и артефакти комуникације (Hall,1966;Knapp,2014).

2.4.1. *кинесика – говор тела*

Кинесика представља област невербалне комуникације која проучава покрете тела као средства преношења порука, која функционишу као систем знакова који поседују комуникационо значење. Кинесика обухвата израз лица, покрете главе, гестове руку, положај тела, држање тела, покрете ногу. Покрети тела често изражавају емоционална стања, интересовање, несигурност, самопоуздање, или степен укључености у комуникацију. На пример отворен положај тела обично указује на спремност за сарадњу, док прекрштене руке могу сигнализирати одбрамбени став или нелагодност. У предшколском васпитању кинесички сигнали имају посебно важну улогу јер деца често процењују расположење и намере васпитача управо на основу његовог говора тела (Birdwhistell,1970).

Израз лица представља један од најважнијих облика невербалне комуникације. Људско лице поседује велики број мишића који омогућавају изражавање различитих емоција. Истраживања су показала да постоје универзални изрази основних емоција као што су : радост, туга, страх, бес,гађење, изненађење.

Деца веома рано развијају способност препознавања емоционалних израза на лицу одраслих, због чега изрази лица имају кључну улогу у васпитно – образовном процесу (Екман,2003). Гестови представљају намерне или ненамерне покрете руку, шака или других делова тела којима се преносе одређене поруке. Гестови могу бити илустровани (прате говор), амблеми (имају јасно значење), регулатори (управљају током комуникације), адаптори (одржавају емоционална стања). У раду са децом гестови олакшавају разумевање вербалних порука и доприносе успешнијем учењу и комуникацији (Екман,2003).

2.4.2. *Окулистика – комуникација погледом*

Окулистика се односи на комуникацију остварену путем очију и погледа. Контакт очима представља један од најважнијих елемената интерперсоналне комуникације. Поглед може изражавати : пажњу, заинтересованост, наклоност, доминацију, несигурност, поверење. Одржавање примереног контакта очима доприноси стварању међусобног поверења и осећаја прихваћености. У комуникацији између васпитача и детета поглед има важну регулаторну функцију јер омогућава усмеравање пажње и остваривање емоционалне повезаности и значајно утиче на квалитет комуникације и перцепцију саговорника (Кнапп,2014) .

2.4.3. *Хаптика – комуникација додиром*

Хаптика проучава комуникацију путем додира. Додир представља један од најстаријих облика људске комуникације и има значајну емоционалну функцију. Додир може изражавати подршку, блискост, утеху, сигурност, прихватање, емпатију. Код деце предшколског узраста додир има посебно важну улогу у емоционалном развоју. Пријатељски и професионално примерен додир може допринети осећају стварања сигурности и поверења. Међутим значење додира зависи од културе, ситуације, односа међу децом, комуникације и професионалних норми које регулишу његову употребу (Кнапп,2014).

2.4.4. Проксемика – комуникација простором

Проксемика представља проучавање начина на који људи користе простор током комуникације. Интерперсонална удаљеност представља важан извор информација о природи односа међу људима. Разликују се четири основне просторне зоне :

1. Интимна зона до 45 цм, резервисана је за веома блиске особе и чланове породице
2. Лична зона до 120цм, карактеристична је за пријатељске и неформалне односе
3. Социјална зона 1,1-3,5м, користи се у професионалним и формалним интеракцијама
4. Јавна зона више од 3,5 м, примењује се током јавних наступа и обраћања већим групама људи.

У предшколским установама правилна организација простора и адекватна физичка близина васпитача доприносе квалитетној комуникацији и осећају сигурности код деце (Халл,1966).

2.4.5. Паралингвистика

Паралингвистика обухвата гласовне карактеристике које прате говор, али нису део самих речи. Она проучава начин на који се нешто говори, а не шта се говори. Паралингвистички елементи укључују : интонацију, темпо говора, ритам говора, јачину гласа, паузе, смех уздахе. Иста вербална порука може имати различито значење у зависности од тона којим је изговорена. У раду са децом тон гласа представља једно од најважнијих средстава емоционалне комуникације. Смирен и топао глас доприноси осећају сигурности, док повишен тон може изазвати нелагодност или страх (Кнарр,2014).

2.4.6. Хронемика – комуникација временом

Хронемика проучава начин на који људи користе време у комуникацији. Време може преносити различите поруке као што су : поштовање, заинтересованост, моћ, организованост, одговорност. Време посвећено саговорнику или брзина одговора на питање представљају облике невербалне комуникације. У васпитно – образовном раду поштовање времена родитеља и деце доприноси развоју професионалних и партнерских односа (Knapp,2014).

2.4.7. Артефакти и физички изглед

Артефакти представљају предмете и спољашње карактеристике које утичу на комуникацију. Они обухватају : начин одевања, фризуру, накит, уредност, професионални изглед, организацију простора. Спољашњи изглед често представља први извор информација о себи и утиче на формирање првог утиска. У професији васпитача уредан и професионалан изглед доприноси стварању поверења код родитеља и деце, док естетски уређено окружење подстиче позитивну атмосферу за учење и развој (Knapp,2014).

2.5. Улога невербалне комуникације у раду васпитача

Невербална комуникација представља независтан сегмент свакодневне интеракције између васпитача и деце у предшколској установи. Она често има подједнако а понекад и веће значење од вербалне комуникације јер омогућава преношење емоција, ставова, намера и очекивања на непосредан начин. Деца предшколског узраста, посебно млађа деца често више пажње посвећују невербалним сигнаlima, због чега је способност васпитача да адекватно користи невербалне облике комуникације од пресудног значаја за квалитет педагошког рада(Burgoon,2021).

Васпитач својим невербалним понашањем свакодневно шаље поруке о прихватању, подршци, поштовању и заинтересованости за дете.

Један од основних задатака васпитача јесте стварање подстицајне, сигурне средине за развој детета. Невербална комуникација има кључну улогу за остваривање овог циља. Према теорији привржености коју је развио John Bowlby , дете развија осећај сигурности кроз доследне и емоционално доступне интеракције са значајним одраслим особама. У предшколској установи васпитач постаје један од тих значајних особа, а његова невербална комуникација утиче на квалитет односа са дететом (Bowlby,1988).

Топао осмех, климање главом , близина и пажљив поглед сигнализирају детету да је прихваћено и вредновано. Такве поруке са стране васпитача ка детету подстичу развој самопоуздања, емоционалне стабилности и спремности за учење. Насупрот томе, негативни невербални сигнали могу довести до осећаја одбацивања и смањења мотивације за укључивање у активности. Васпитач практично моделује децу кроз невербалну комуникацију и они много брже и лакше усвајају социјалне и емоционалне обрасце понашања (Denham,2018).

У раду са децом предшколског узраста израз лица има посебно значајну улогу јер деца веома рано развијају способност препознавања емоционалних стања одраслих. Осмех васпитача доприноси стварању пријатне атмосфере и повећава осећај припадности групи. Истовремено озбиљан израз лица васпитача може указати на потребу за поштовање правила и повећаном пажњом током одређених активности (Ekman,2003).

Према Argyleu контакт очима доприноси регулацији комуникације, усмеравању пажње и изражавању емоција. Када васпитач одржава примерен контакт очима са детето, оно добија потврду да је саслушано и уважено.

Овакав вид комуникације доприноси развоју поверења. Деца која осећају да их васпитач пажљиво слуша показују већу спремност за сарадњу и комуникацију (Argyleu,2013).

У раду васпитача гестови за дете имају вишеструку функцију.

Показивање руком, климање главом, подизање палца или ширење руку могу помоћи деци да лакше разумеју вербалну интеракцију. Посебно су значајни у раду са млађом децом која још увек нису у потпуности развила говорне способности. У педагошкој пракси гестови су важан алат васпитачу за подстицање пажње, мотивације и разумевања садржаја (Burgoon,2021).

Једна од битних облика невербалне комуникације у раду васпитача са децом предшколског узраста је и додир. Васпитач користи додир приликом пружања помоћи, утехе или охрабљења. Међутим савремени професионални стандарди захтевају пажљиво и етички одговорно коришћење додира уз поштовање индивидуалних потреба и граница сваког детета. Позитивни облици физичког контакта доприносе смањењу стреса и развоју емоционалне повезаности васпитача и деце (Field,2014).

Едвард Хал је истицао да физичка удаљеност међу саговорницима преноси важне социјалне поруке. У раду васпитача просторна близина може утицати на подршку, заинтересованост и спремност за сарадњу. Васпитачева организованост самог простора у вртићу такође може утицати на квалитет комуникације између њега и деце. Правилно осмишљен простор подстиче интеракцију, заједничку игру и развој социјалних компетенција (Hall,1966;Knapp,2014).

Васпитач у свом раду са децом предшколског узраста може исту поруку пренети на различите начине у зависности од тона гласа, темпа, гласноће и ритма. Смирен и благ тон доприноси осећају сигурности, док повишен тон може указати на незадовољство или хитност. Према Кнапу и сарадницима, паралингвистички елементи имају важну улогу у интерпретацији значења вербалних порука (Knapp,2014).

Према теорији социјалног учења Алберта Бандуре, деца усвајају обрасце понашања посматрањем и имитацијом значајних одраслих особа. Васпитач представља важан модел понашања у вртићу.

Деца посматрају његове изразе лица, начин понашања, начин опхођења према другима, држање тела и емоционалне реакције. Кроз свакодневну интеракцију усвајају обрасце комуникације које касније примењују у односима са вршњацима и одраслима. Због тога је неопходно да васпитач буде свестан порука које шаље својим невербалним понашањем и да их усклађује са педагошким циљевима (Bandura,1977).

2.6. *Невербална комуникација и развој поверења између деце и васпитача*

Поверење представља један од најважнијих темеља квалитетног односа између детета и васпитача. У предшколском узрасту деца се налазе у периоду интензивног емоционалног, когнитивног и социјалног развоја, због чега им је потребна сигурна и подстицајна средина у којој ће се осећати сигурно, прихваћено и заштићено. У процесу изградње такве средине значајну улогу има невербална комуникација која често преноси снажније поруке од вербалне комуникације. У колико постоји несклад између вербалне и невербалне поруке, дете ће најчешће реаговати на невербални аспект комуникације. Из тог разлога васпитач мора деловати добронамерно, доследно и предвидиво, и тада је дете уверено да ће одговорити на његове потребе и осећати се сигурно. Иако су родитељи примарне фигуре привржености, васпитачи током боравка деце у вртићу могу постати значајне особе које пружају сигурност и подршку. Када дете има поверење у васпитача оно :

- Слободно истражује околину
- Лакше успоставља контакте са вршњацима
- Отвореније изражава емоције и потребе
- Показује већу мотивацију за учење
- Развија позитивну слику о себи.

Насупрот томе, недостатак поверења може довести до повучености, страха и слабије укључености у активности (Bowlby, 1969).

Деца свакодневно процењују да ли је одрасла особа пријатељски настројена, стрпљива и спремна да их саслуша управо на основу невербалних знакова.

На пример отворен положај тела, благо нагињање према детету и окренутост ка саговорнику представљају показатеље доступности и заинтересованости. Деца често реагују емоционално на начин на који је нешто изречено, а не само на садржај поруке. Због тога је важно да вербална и невербална комуникација буду усклађене (Hall, 1966).

Поверење се не развија само кроз појединачне невербалне поруке, већ кроз њихову доследну примену током времена. Кад васпитач свакодневно показује топлину, стрпљење и поштовање дете развија осећај предвидивости и сигурности. Доследност у невербалном понашању омогућава детету да :

- Лакше предвиђа реакцију одраслих
- Развија емоционалну стабилност
- Успоставља сигурну емоционалну везу са васпитачем
- Осећа већу слободу у изражавању потреба и емоција (Rogers,1961).

2.7. Савремена истраживања о невербалној комуникацији у предшколским установама

Невербална комуникација представља неизоставни део васпитно образовног процеса у предшколским установама.

Бројна савремена истраживања потврђују да се значајан део комуникације између васпитача и деце одвија путем невербалних знакова. Савремени приступи образовању све више наглашавају значај социоемоционални развој детета и квалитетан однос стварања подстицајног окружења за учење. У том контексту невербална комуникација добија централно место као средство изградње поверења, емоционалне сигурности и позитивне климе у васпитној групи. Према истраживањима које су спровели Роберт Ц. Пианта и сарадници 2008 године, емоционално подржавајуће понашање васпитача повезано је са бољим академским и социоемоционалним исходима код деце. Невербални аспекти комуникације представљају кључни елемент такве подршке. Истраживања показују да деца позитивно реагују на васпитаче који користе отворен говор тела, осмех и одговарајући контакт очима. На тај начин деца се активније укључују у групне активности. Савремена истраживања потврђују да и гестови имају важну функцију у процесу учења.

Они не само да допуњују вербалну комуникацију већ и подстичу развој мишљења и усвајање нових појмова.на овај начин деца лакше разумеју садржаје и развијају језичке компетенције (Goldin-Meadow,2014).

Слободно можемо закључити да савремена истраживања потврђују да невербална комуникација представља један од кључних фактора успешног васпитно образовног рада у предшколским установама.

3. ЕМПИРИЈСКИ ДЕО

3.1. методологија истраживања

Комуникација представља један од основних услова успешног функционисања сваког друштва, а нарочито има значајну улогу у васпитно – образовном процесу. У контексту предшколског васпитања и образовања, комуникација између детета и васпитача заузима посебно место, јер управо кроз ту интеракцију долази до размене информација које су од кључног значаја за правилан развој детета.

Однос између васпитача и деце темељ је целокупног васпитног образовања. Интеракција подразумева не само вербалну комуникацију већ и невербалне поруке које размењују, целокупан однос који су васпитач и деца изградили.

Невербална комуникација има врло важну улогу у комуникацији између васпитача и детета па је веома важно да и једни и други овладавају вештином тумачења невербалних знакова како не би дошло до погрешног тумачења поруке.

У свакодневним интеракцијама између васпитача и деце, велики део порука преноси се без употребе речи – кроз мимику, гестове, поглед, тон гласа, држање тела, физичку близину и додир.

У раду са децом предшколског узраста невербална комуникација има посебно значајну улогу, јер деца у раном детињству често боље разумеју емоционалне и социјане поруке изражене невербалним путем него вербална објашњења. На тај начин невербални сигнали постају основа за развијање поверења, емоционалне сигурности и квалитетног односа између деце и васпитача.

Топао осмех, благ тон гласа, контакт очима и отворен став тела доприносе стварању осећаја прихваћености и сигурности код деце. Насупрот томе хладна мимика, скривање погледа или груб тон могу изазвати несигурност, повлачење, и отежану комуникацију. Из тог разлога невербална комуникација неможе се посматрати као споредни елемент васпитно образовног рада, већ као кључни део професионалне компетенције васпитача

Савремена педагошка истраживања указују да деца веома рано развију способност препознавања емоција кроз невербалне знакове и управо на основу њих формирају утиске о одраслима. Васпитач својим невербалним понашањем према детету моделује обрасце комуникације које деца касније усвајају и репродукују у односима са вршњацима и одраслима.

Циљ овог рада је да се испита улога и значај невербалне комуникације васпитача у обликовању и квалитету односа између васпитача и деце, и колико је он битан као нит која утиче на њихов целокупан однос у васпитно образовном раду.

3.2. Предмет истраживања

У свакодневним интеракцијама између васпитача и деце, велики део порука преноси се без употребе речи – кроз мимику, гестове, поглед, тон гласа, држање тела, физичку близину и додир. У раду са децом предшколског узраста невербална комуникација има посебно значајну улогу, јер деца у раном детињству често боље разумеју емоционалне и социјане поруке изражене невербалним путем него вербална објашњења. На тај начин невербални сигнали постају основа за развијање поверења, емоционалне сигурности и квалитетног односа између деце и васпитача. Невербална комуникација има врло важну улогу у комуникацији између васпитача и детета па је веома важно да и једни и други овладавају вештином тумачења невербалних знакова како не би дошло до погрешног тумачења поруке.

Предмет истраживања обухвата анализу тренутног стања невербалне комуникације између васпитача и деце кроз разне видове порука без употребе речи у предшколским установама. Истраживање се такође бави евалуацијом утицаја различитих облика невербалне комуникације између васпитача и детета.

.Предмет истраживања је :утврдити колика је улога невербалне комуникације у обликовању односа васпитача и детета у васпитној групи

3.3. Проблем истраживања

Проблем који се истражује у овом раду односи се на изазове и потенцијале који постоје у невербалној комуникацији између васпитача и деце у предшколским установама. Специфично, проблем се фокусира на нит улоге невербалне комуникације у обликовању односа васпитача и деце у васпитној групи.

Проблем истраживања је : Да ли невербална комуникација утиче на обликовање и квалитет односа између васпитача и деце.

3.4. *Циљ истраживања*

Испитати улогу и значај невербалне комуникације у обликовању и квалитету односа између васпитача и деце.

3.5. *Задаци истраживања*

- Испитати да ли васпитачи правилно разумеју невербалне поруке
- Испитати да ли квалитет невербалне комуникације утиче на емоционално стање детета
- Испитати да ли деца показују виши ниво осећаја сигурности и прихваћености кад васпитач доследно користи невербалне облике комуникације

3.6. *Хипотезе истраживања*

На основу дефинисаног предмета, циља, задатка и предмета истраживања поставља се општа (основна и генерална) хипотеза и евентуално посебне хипотезе.

Унапређење невербалне комуникације између васпитача и деце у предшколским установама директно утиче на квалитет васпитно-образовног процеса и развој деце и веома су битни у сарадњи.

Посебна хипотеза :

- Претпоставља се да ће васпитачи правилно разумети и тумачити невербалне поруке које добију са стране детета.
- Претпоставља се да ће квалитет невербалне комуникације позитивно утицати на емоционално стање детета.
- Претпоставља се да ће деца показати виши ниво осећаја сигурности и прихваћености кад васпитач доследно користи невербалне облике комуникације.

3.7. *Варијабле истраживања*

Независне: Независну варијаблу овог истраживања представља утицај невербалне комуникације у обликовању односа између васпитача и детета.

Зависне: Зависну варијаблу представља побољшање квалитета свих видова невербалне комуникације у обликовању односа између васпитача и деце.

3.8. *Методе, технике и инструменти истраживања*

У овом истраживању користи се **дескриптивна** метода за анализу сарадње између деце и васпитача у контексту побољшања сарадње кроз разне видове невербалне комуникације. Ова метода омогућава детаљно прикупљање информација о учесталости невербалне комуникације, врстама сарадње, изазовима с којима се суочавају васпитачи и нивоу укључености детета. Дескриптивна анализа пружа јасну слику о постојећем стању и идентификује кључне области за побољшање невербалне комуникације између деце и васпитача.

Техника анкетирања коришћена је за прикупљање података о сарадњи између деце и васпитача путем невербалне комуникације. Ова техника пружа структуриран приступ васпитачима за изражавање ставова и искустава у вези са невербалном комуникацијом са децом. Кроз примену анкетног упитника омогућено је систематско прикупљање информација о учесталости невербалне комуникације, врстама тог вида комуникације, изазовима, пружајући детаљан увид у тренутно стање. Техника анкетирања омогућава објективно сагледавање перспектива васпитача, олакшавајући анализу података и идентификацију кључних области за унапређење сарадње између детета и васпитача путем разних видова невербалне комуникације.

Анкетни упитник развијен је како би пружио увид у сарадњу између деце и васпитача, истражујући ставове и праксе васпитача. Осмишљен је с циљем да прикупи информације о учесталости и врстама невербалне комуникације, као и о изазовима који се јављају приликом њеног спровођења. Његова структура омогућава васпитачима да изразе своје мишљење о сарадњи са децом и потребама за унапређењем невербалне комуникације. Овај упитник пружа основу за детаљну анализу тренутног стања и идентификацију кључних области за унапређење сарадње и невербалне комуникације између деце и васпитача.

3.9. Узорак, место и време истраживања

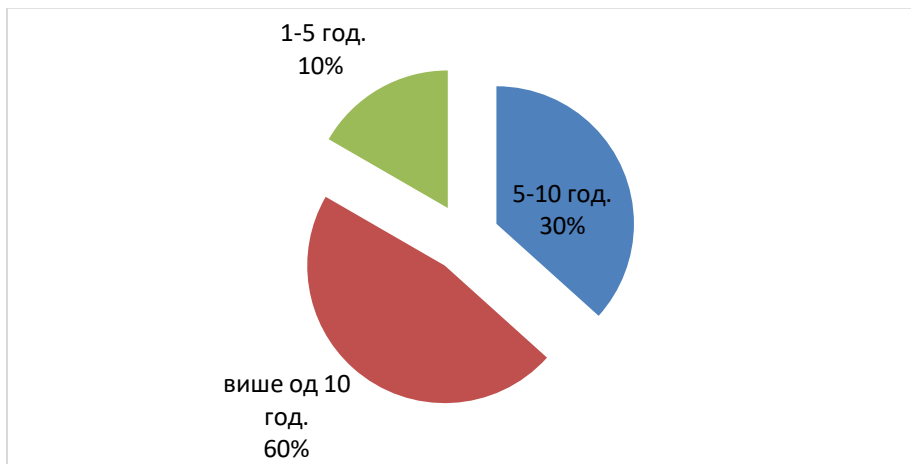
Циљна популација овог анкетирања су васпитачи који раде са децом у предшколским установама. Узорак је одабран тако да омогући поуздано сагледавање улоге невербалне комуникације у свакодневној између деце и васпитача. Анкетирање ће се спровести у Суботици у периоду од Јануара до Маја 2026.године где ће бити обухваћено 50 васпитача са различитим радним искуством и годинама радног стажа.

Пре самог анкетирања васпитачи ће бити информисани и потписаће сагласност о томе да су упућени у спровођење истраживања.

4. РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА И ЊИХОВА ИНТЕРПРЕТАЦИЈА

На основу података које смо добили путем упитника, на који су васпитачи из различитих објеката дали свој одговор, дошли смо до података које ћу приказати у даљем тексту :

Графикон бр. 1: Колико дуго радите у предшколској установи ?

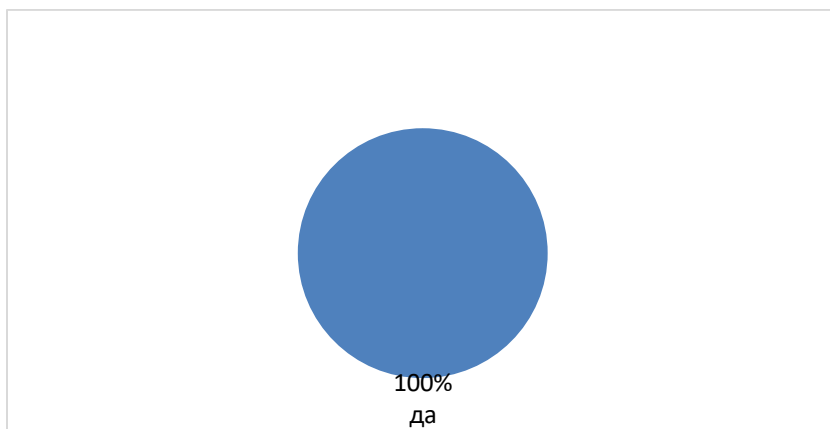
Из приложеног се види да сви испитаници имају радног искуства у предшколској установи и да је већина са већим радним искуством јер је 60% њих са преко 10 година стажа, 30% до 10 година а само 10% са мање од 5 година радног искуства.

Графикон бр.2 : Оцените вашу невербалну комуникацију са децом као ?

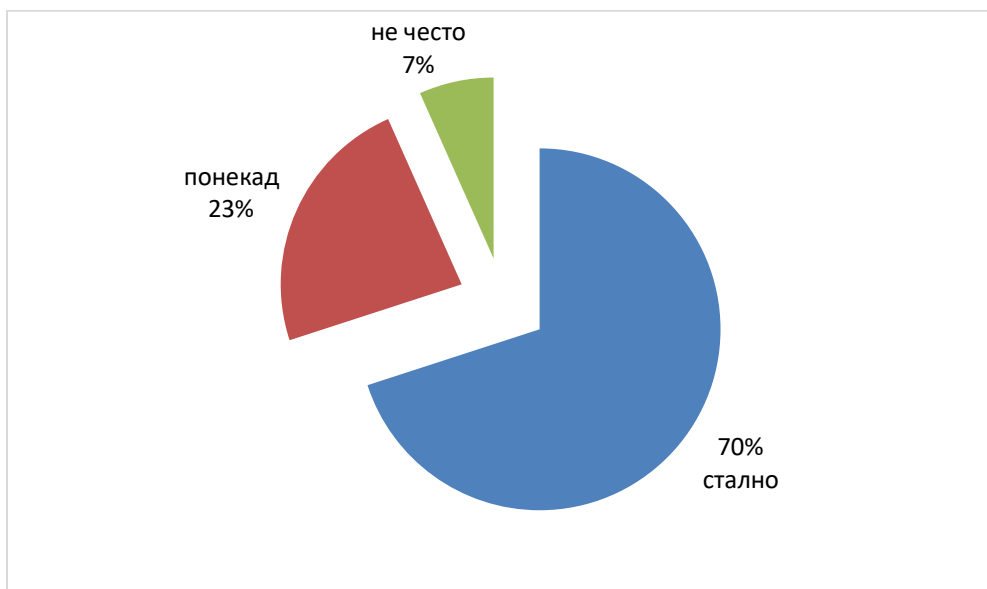
У 92% случаја васпитачица је сигурна у своју невербалну комуникацију са децом јер сматра да је препознаје у сваком тренутку и да је користи у свом раду јер на тај начин лакше преноси деци информацију, а само њих 8% није сигурно да то исправно спроводи ураду, што доказује да је невербална комуникација битна и присутна у обликовању односа дете – васпитач.

Графикон бр. 3 : Да ли имате брижан и топао став-разумљив према деци када вам се обраћају невербалним начином комуницирања ?

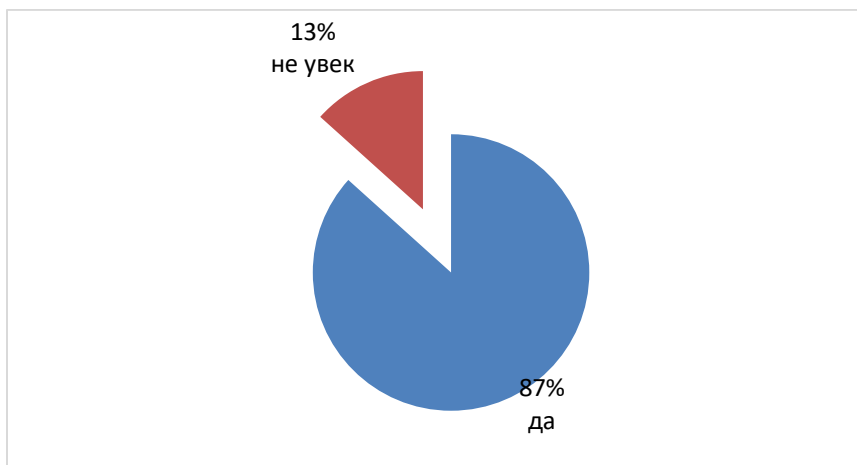
100% узорака потврђује да има топао и разумљив став према детету када се обраћа на невербалан начин и жели нешто да нам саопшти небитно дал је то несигурност у задатку, тржење потврде и подршке осмехом или став тела и мимике када нешто дете негодује. Сви цматрају да добро тумаче све невербалне видове комуникације и да узвраћају детету на очекиван начин.

Графикон бр. 4 : Када реагујете и реализујете акцију на невербалну комуникацију ?

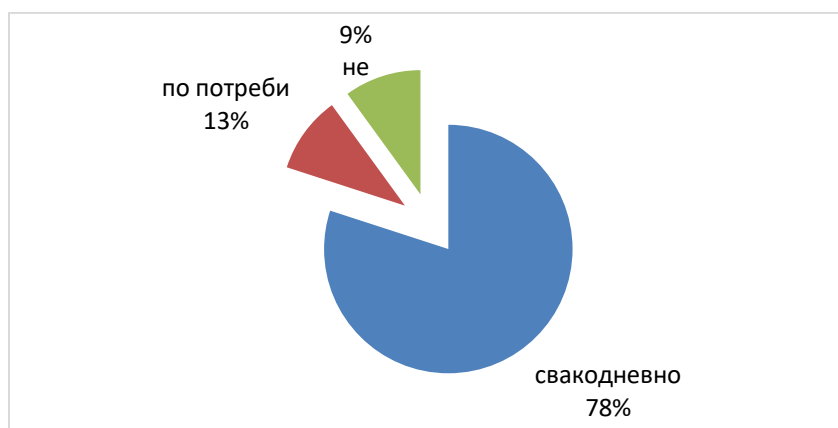
Најчешће се одма реагује и реализује акција кад добијемо невербалном комуникацијом неки вид упита или обавештења јер дете у том моменту осећа несигурност и тражи помоћ васпитача што показује 70% испитаника, само 23% ситуација се понекад реагује а у 7% случајева се то не учини често.

Графикон бр. 5 : Да ли мислите да ваша реакција на невербалну комуникацију деце утиче на њихово емоционално стање ?

Реакција васпитача веома утиче на емоционално стање детета када му се обрати на било који начин па чак и без речи, топао осмех, нежан тон гласа и нагнуто лагано отворено тело пружа сигурност и припадност групи што потврђује 87% позитивних одговора испитаника, а само 13% сматра да то није у свим ситуацијама баш увек тако.

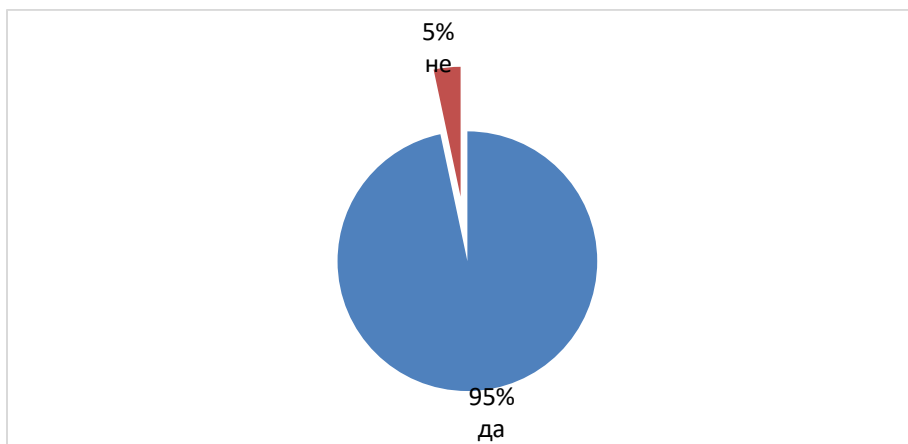
Графикон бр. 6 : Да ли пратите став тела и израз лица детета у току интеракције са њим?

78% испитаника прати став тела и израз лица код интеракције са децом јер на тај начин дете одаје своје емоционално стање, показује неки страх, незадовољство или радост и усхићеност која се види у његовом покрету и изразу лица,

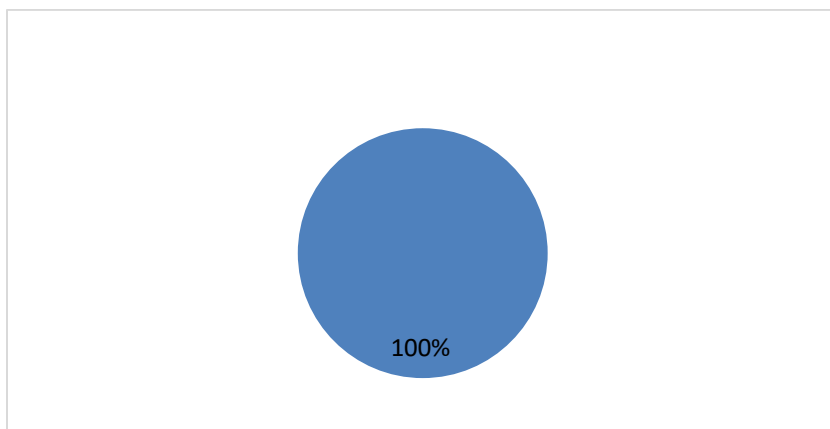
13% само по потреби а 9% то не ради, што опет потврђује да је невербални део комуникације између васпитача и детета веома битан у обликовању њиховог позитивног односа и поверења у васпитно образовном раду.

Графикон бр. 7. :да ли правилно тумачите невербалне поруке које добијате од стране деце?

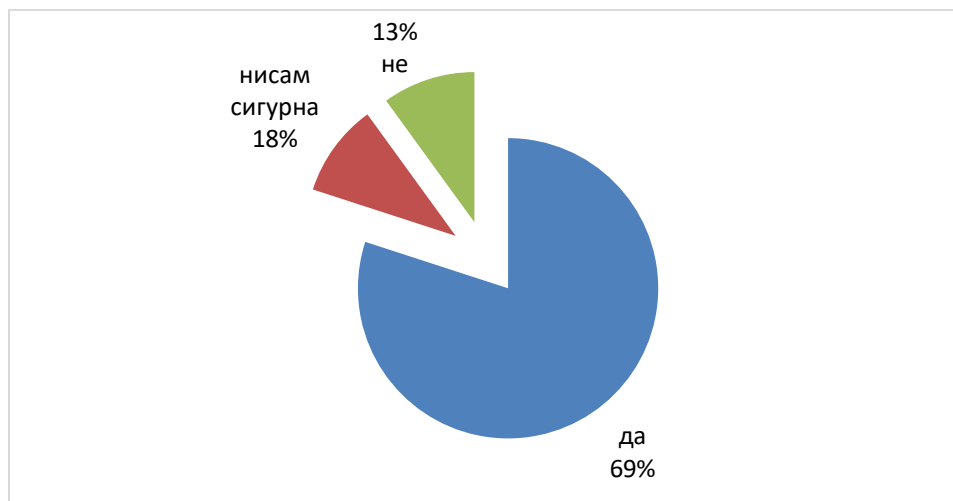
95% васпитача сматра да правилно тумачи све поруке које добије од стране детета јер је у сваком тренутку спремна да одговори на њих и одговори очекиваним начином а 5% сматра да то неради исправно док је 0% одговора добијено на питање које је гласило „нисам сигурна“.

Графикон бр.8 : Да ли ви вашом невербалном комуникацијом свакодневно пружате деци осећај сигурности и прихваћености у групи ?

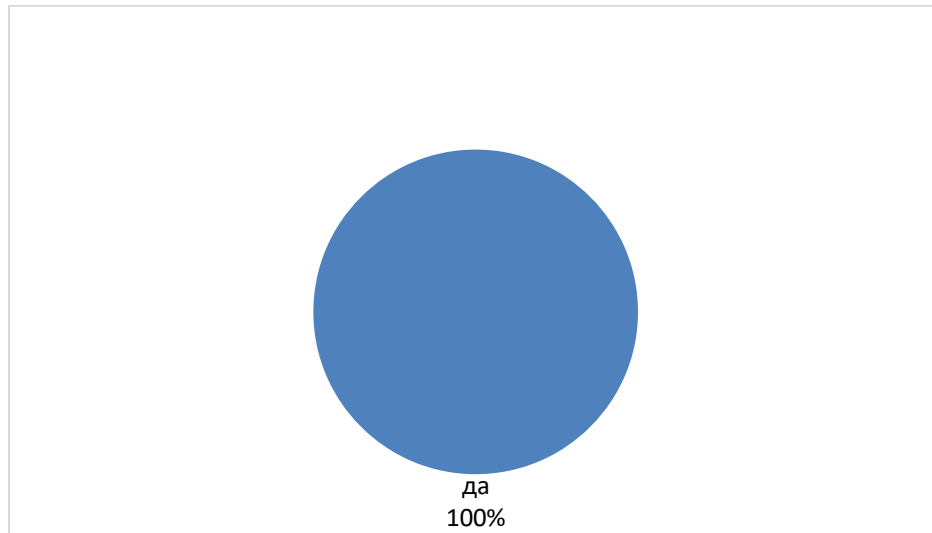
Сваком васпитачу је битно да пружи осећај сигурности и припадности детета групи што доказује и 100% позитивних одговора испитаника. То потврђује топао глас, одређена дистанца, нежан додир, покрет тела када се дочекују деца у вртић и током боравка у њему.

Графикон бр.9 : Сматрате ли да упућена порука без употребе речи доприноси квалитетном односу са децом ?

Поруке упућене детету без речи (невербалним путем) поред комуникације су битне за квалитетан однос са децом јер су уско повезане и једна другу допуњују, само на тај начин дете добије потпуну поруку за њега прихватљиву и осећа се сигурно и спремно је за даљи вид сарадње то потврђујемо ставом тела мимиком, покретом руку, топлим загрљајем, осмехом, 69% испитаника се слаже са овим ставом, 13% се не слаже са тим а њих 18% није сигурно јер саму поруку са несигурношћу упућује деци и боји се да не буде погрешно протумачена па се слабије служи невербалном комуникацијом, (нпр васпитачи са мало радног искуства).

Графикон бр. 10 : Да ли је битан у раду са децом покрет тела, тон гласа, поглед, гест, мимика ?

100% васпитача који су учествовали у испитивању сматра да поред говора важну улогу у раду са децом заузима и говор тела, мимика, тон гласа, поглед, јер на тај начин деца разумеју у потпуности поруку коју им упућују без обзира дал је то нека похвала или опомена ради сигурности и лакше сарадње.

4.1. Резултати и дискусија

У овом истраживачком раду смо се бавили анализом података који ће нам доказати битност улоге невербалне комуникације између деце и васпитача као савремених путева учења код деце предшколског узраста. Предмет истраживања обухватио је анализу тренутног стања у предшколским установама, са посебним освртом на методе и праксе које се користе при употреби невербалне комуникације у васпитно образовном раду, као и перцепцију васпитача о ефектима и изазовима са којима се сусрећу када је невербална комуникација у питању. Истраживање је такође доказало да постоји позитиван утицај невербалне комуникације на социјалне, емоцијалне и когнитивне аспекте развоја детета.

Доказали смо да сви васпитачи у свом раду користе невербалну комуникацију са децом и да високо оцењују њен значај у васпитно образовном процесу и имају позитиван исход у раду са децом.

То се види и из одговора које смо добили када смо анкетирали испитанике који су својим примерима потврђивали одговор на задато питање. Сваком васпитачу је веома битан говор тела којим пружају сигурност и припадност детета у групи, комуницирају међусобно погледом и тада се и дете и васпитач осећају уважено, када је потребно ту је и додир који у неком моменту ублажује недостатак одсуства родитеља или указује на нешто у том тренутку. Васпитач веома добро влада простором јер сматра да на тај начин има лакшу и бољу сарадњу са децом. Како је битан изглед и уређеност простора тако је битан и изглед васпитача јер сматрају да су узор и пример детету када су у вртићу. На тај начин се дете осећа сигурно и слободно изражава своје емоције, осећа се прихваћено и спремно да усвоји све васпитно образовне циљеве и задатке.

Невербални говорни видови комуникације као један од најчешћих облика интеракције између деце и васпитача, имају посебну тежину због своје непосредности, спонтаности и могућности тренутне размене информација. На пример када је дете уплашено да приступи неком задатку јер није сигурно у себе васпитач својим тоном обраћања детету, ставом тела и мимиком може да му пружи осећај сигурности и да га усмери без страха на решавање задатог задатка.

Невербална комуникација уз вербалну омогућава не само пренос информација, већ и изражавање емоција, ставова и очекивања, што додатно доприноси изградњи међусобног поверења и разумевања. Ако васпитач узврати детету осмех и својим покретом тела, очима, гестом покаже разумевање оног што дете очекује, оно истог момента мења свој стави осећа припадност групи и сигурност.

Зато је невербална комуникација битан фактор као савремено средство учења у предшколском узрасту, подразумева комплексан и целовит приступ који обухвата све нивое и димензије васпитно образовног програма.

5. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Савремена педагошка истраживања указују да деца веома рано развију способност препознавања емоција кроз невербалне знакове и управо на основу њих формирају утиске о одраслима.

Васпитач својим невербалним понашањем према детету моделује обрасце комуникације које деца касније усвајају и репродукују у односима са вршњацима и одраслима.

Циљ овог рада је да се испита улога и значај невербалне комуникације васпитача у обликовању и квалитету односа између васпитача и деце, и колико је он битан као нит која утиче на њихов целокупан однос у васпитно образовном раду.

У току израде овог рада указала се потреба да укажемо на значај и важност улоге невербалне комуникације као савременог средства учења детета предшколског узраста, а све у циљу побољшања квалитета васпитања и образовања, као и свеобухватног развоја детета у предшколским установама. Тачније бавили смо се анализом употребе невербалне комуникације између васпитача и детета као средства лакшег усвајања знања на предшколском узрасту.

Сагледајући све резултате које смо добили након одрађених упитника са 50 испитаника, у 10 различитих вртића, видимо да је невербална комуникација у било ком свом облику један од веома битних фактора, кључна за унапређивање развоја детета, као и у обликовању односа између васпитача и деце у васпитној групи. Сама комбинација свих метода невербалне комуникације чини убрзан и лакши процес усвајања и формирања појма код детета, бољи однос са вршњацима и одраслима, као и осећај сигурности и припадности.

Предмет истраживања обухватао је анализу тренутног стања невербалне комуникације између деце и васпитача кроз разне видове у предшколским установама. Истраживање се такође бави евалуацијом утицаја различитих облика невербалне комуникације. Доказали смо да различити видови невербалне комуникације утичу на сарадњу између васпитача и деце, и да су веома битни.

У свакодневним интеракцијама између васпитача и деце, велики део порука преноси се без употребе речи – кроз мимику, гестове, поглед, тон гласа, држање тела, физичку близину и додир. У раду са децом предшколског узраста невербална комуникација има посебно значајну улогу, јер деца у раном детињству често боље разумеју емоционалне и социјане поруке изражене невербалним путем него вербална објашњења. На тај начин невербални сигнали постају основа за развијање поверења, емоционалне сигурности и квалитетног односа између деце и васпитача што и потврђује ово истраживање.

6. ПРЕГЛЕД ЛИТЕРАТУРА

1. Божовић,Р.(2021.). комуникација у васпитању.(поглавље невербалне комуникације у разумевању).
2. Пиаже,Ж.(2018.). психологија детета,развој мишљења, понашања и невербалног изражавања деце.
3. Matsumoto, D.(2016).appa hand book of nonverbal communication. American psychological association.
4. Каменов,Е.(2015.). педагогија предшколског васпитања. Београд , Завод за уџбенике
5. Goldin-Meadow,S.(2014). How gesture works to change our minds. Trends in neuroscience and education
6. Knapp,M.L. hall,j.A.&Horgan,T.G.(2014). Nonverbal communication in human interaction. Wadsworth
7. Fiske,J.(2011).introduction to communication studies. Routledge
8. Кнап,М.(2010.). невербална комуникација, (класични део о говору тела,мимици, гестовима).
10. Epstein,J.L.(2018). Schol, family and community partnerships. Routledge.
9. Екман,П.(2008.). Како деца комуницирају (израз лица, емоције и разумевање дечијих невербалних порука).
10. Росић,В.(2005). Комуникација у одгоју и образовању. Наклада Слп.
11. Hornby,G.(2011). Patental involvement in childhood education. Springer.
11. Gordon,T.(2000). Parent effectiveness training. Thre Rivers Press
12. Gordon,T.(2000). Parent effectiveness training. Thre Rivers Press.
13. Hart,B.(1995). Meaningful differences in the everyday experience of yong American children. Paul H. Brookes Publishing.

14. Виготски,Л.С.(1983).Мишљење и говор. Полит.
15. Bronfenbrenner,U.(1979). The ecologi of human development. Harvard University press.
- 16.Birdwhyistell,R.L.(1970). Kinesics and context: essays on body motion communication. University of Pennsylvania Press.
- 17.Bowlby,J.(1969). Attachment and loss. New York. NY: basic books
18. Walzlawick,P.(1967).pragmatics of human communication. W. W. Norton & company
19. Hall,E.T.(1966). The hidden dimension. Dombleday
20. Lorenz, K.(1966). The hidden dimension. Doubleday.
20. Bruner,J.(1983). Childs talk : learning to use language. Norton .
21. Rogers,C.R.(1961). On becoming a person. Boston, MA: houghton Mifflin.
18. Vigotski,L.S.(1978). Mind in society. Harvard University Press.
22. Berlo,D.K.(1960).The process of communication. Holt, Rinehart and Winston
23. Mehrabian,A.(1972). Nonverbal communication. Aldine – Atherton
24. Rogers,C.(1961). On becoming a person. Houhton Miffling.
25. Chomsky,N.(1965). Aspecst of the theory of sinax. Mit Press.
26. Watzlawick,P.(1967). Pragmatics of human communication. Norton.
27. Piaget,J.(1959). The languagr and thought of the child. Routlende.
28. Berlo,D.K.(1960). The process of communication. Holt, Rinehart & Nikston.
29. Shannon,C.E.(1949). The mathematical theory of communication. University of Illinois Press.

7. ПРИЛОЗИ

Прилог бр. 1 : Анкетни упитник

Анкетни упитник

Поштовани !

Пред Вама се налази упитник који је део процеса спровођења истраживачког рада у оквиру израде мастер рада на тему : „Улога невербалне комуникације у обликовању односа између деце и васпитача“. Циљ је сагледавање ставова, искустава и мишљења васпитача. Ваше мишљење на теми ће ми много помоћи , па Вас молим да пажљиво прочитате питања, процените понуђене одговоре и заокружите оно што сматрате да је за Вас најприхватљивије. Упитник је анониман и у друге сврхе се неће користити.

Унапред Вам се захваљујем на издвојеном времену и доприносу овом истраживању.

1. Колико дуго радите у предшколској установи ?

Од 1 – 5 година

Од 5 – 10 година

Више од 10 година

2. Оцените вашу невербалну комуникацију са децом

Успешна

Нисам сигурна

3. Да ли имате брижан – топао и разумљив став према деци када вам се обраћају невербалним начином комуницирања ?

Да, веома

Понекад

Не у великој мери

4. Када реагујете и одма реализујете акцију на невербалну комуникацију коју вам укаже дете својим ставом ?

Стално

Понекад

Не тако често

5. Да ли мислите да Ваша реакција на невербалну комуникацију утиче на емоционално стање детета ?

Да

Не увек

6. Да ли код детета пратите његов став и покрет тела у току интеракције са њим ?

Да, свакодневно

Не

Понекад

7. Да ли правилно тумачите невербалне поруке које добијате од деце ?

Да

Не

Нисам сигурна

8. Да ли Ви вашом невербалном комуникацијом свакодневно пружате деци осећај сигурности и прихваћености у групи ?

Да

Не

9. Сматрате ли да упућена порука без употребе речи доприноси квалитетном односу са децом ?

Да

Не

Нисам сигурна

10. Да ли је по вама битан у раду са децом покрет тела, тон гласа, покрет, гест, мимика поред говорне комуникације ?

Да

Не